

PACEA – PRIORITATE MISIONARĂ A BISERICII LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III

Pr. Prof. univ. dr. Gheorghe ISTODOR

*Facultatea de Teologie Ortodoxă,
Universitatea „Ovidius”, Constanța, Romania
pr_george_istodor@yahoo.com*

ABSTRACT: *Peace - missionary priority of the Church at the beginning of the third millennium.*

Peace represents a missionary priority for the Church in the current context. The biblical foundations regarding peace encompass the issues of reconciliation and inclusion, affirming the Savior as the „Mediator” of Peace. There is a natural concern for peace today, both at the level of ecumenical dialogue and pan-Orthodox collaboration, particularly in the tragic context of the Russian-Ukrainian conflict. Therefore, a theological evaluation of peace is necessary from the perspective of the Church’s missionary principles.

Keywords: *peace, theology, the Church’s mission, interreligious conflict, reconciliation, inclusion, ecumenism, ecumenical dialogue, pan-Orthodoxy, pan-Orthodox dialogue.*

Introducere

Lumea în care trăim este marcată de tensiunea incertitudinii socio-economice și a insecurității globale, ceea ce confirmă faptul că *pacea* este o realitate dezirabilă, asupra căreia politicul, religiosul și economicul, ar trebui să-și focalizeze și să-și prioritizeze energiile în scopul actualizării ei. Astăzi, mai mult ca oricând, dinamica misionară a Bisericii creștine poate contribui indubitabil la promovarea și implementarea păcii în societatea globală, iar gestionarea conflictului armat -care nu reprezintă o noutate în istoria umanității- devine prioritate absolută. Cercetarea păcii ca normă de optimizare a relațiilor are relevanță pentru studiul misiunii creștine, prin aceea că evidențiază contextul pluri-religios, psiho-social și cultural în care se proclamă Evanghelia lui Hristos și prin faptul că, în esență, cartografiază metodele misionare din trecut și prezent referitoare la alteritatea religioasă,

sugerând paradigmele misionare care se conturează pentru abordarea conflictului religios în viitor.

Pacea „obligă” Biserica să își contextualizeze misiunea¹, să-și dezvolte o teologie dialogică a implicării și cooperării inter-religioase și inter-confesionale, cu ajutorul harului -prezent și dinamic- transformator al lui Dumnezeu. Asta presupune o mărturisire adecvată a particularităților misiunii creștin-ortodoxe, accentuarea unei perspective biblice a *păcii* ca incluziune și nu în ultimul rând o evaluare a păcii la nivelul dialogului ecumenic contemporan și la nivelul dialogului pan-ortodox de azi, toate acestea fiind de importanță capitală în contextul conflictului ruso- ucrainean și a celorlalte conflicte regionale, aflate destul de aproape de granițele României.

1. Particularități ale misiunii creștin-ortodoxe în contextul actual

Misiunea ortodoxă promovează comuniunea cu Mântuitorul Hristos, o întâlnire adevărată, profundă și substanțială, ce pune în valoare toate fațetele profunde și mântuitoare ale credinței ortodoxe.² Dialogul inter-religios și inter-confesional a facilitat cunoașterea Ortodoxiei, mai întâi în lumea occidentală și apoi în cea necreștină.³ Misiunea ortodoxă se bazează pe experiența bogată de viață a Bisericii, are în centrul ei realitatea întâlnirii concrete cu Mântuitorul -cu consecințele soteriologice cunoscute-; cu alte cuvinte putem spune că, misiunea ortodoxă se bazează pe realitatea *întâlnirii* și a *adevărului*. La acestea se adaugă *principiul apostolicității* al misiunii ortodoxe, care potrivit mandatului dat de aspectul său dinamic, este generator de creativitate, de reînnoire și de aprofundare.⁴ Apoi, teologia dialogică la care am făcut referire, presupune o etică a respectului față de partenerul de dialog și un principiu al ne-prozelitismului, în sensul că misiunea ortodoxă nu promovează competiția, combativitatea sau contradicția între confesiuni, și tinde să fie o realitate generatoare de pace și de armonie la nivel personal și

---

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Misiunea Bisericii în societate”, *Timotheus – Incursiuni Teologice Tematiche* 4 (2), 2017, pp. 57-76.

2 Vezi James J. Stamoolis, *Eastern Orthodox Mission Theology Today*, Wipf and Stock Publishers, 2001, p. 14.

3 Mihai Hincinschi, „Orthodox Insights for a Contemporary Interreligious Dialogue”, în *International Journal of Orthodox Theology*, Vol. 4, No. 1 (2013), pp. 83-111.

4 Cf. James Stamoolis, „Eastern Orthodox Mission Theology”, în *International Bulletin of Mission Research*, Volume 8, Issue 2 (1984), pp. 59-63.

social. *Noutatea*, *unicitatea* și *specificitatea* misiunii ortodoxe caracterizează efortul misionar ortodox, așa cum s-a manifestat el încă din cele mai vechi timpuri. Primul se referă la natura doctrinală a sprijinului său misionar și la natura integratoare și complementară a relației misiunii ortodoxe cu civilizația, cultura și știința umană. *Noutatea* misiunii ortodoxe surprinde dinamismul întâlnirii și transformării permanente a creștinilor în încercarea lor de a corespunde chipului lui Hristos. Ortodoxia integrează în misiunea sa toate achizițiile istorice ale spiritului uman și promovează adevărul în învățăturile sale, comoara credinței apostolice așa cum a fost aprofundată de-a lungul timpului, prin efortul creator al creștinilor din toate timpurile și locurile. *Unicitatea* misiunii ortodoxe se datorează, în principal, unicității coborârii lui Hristos în spațiul de viață al poporului lui Dumnezeu, care trăiește efectiv ortodoxia credinței, cu referire la împărtășirea acestei unicități ca experiență, proiecție existențială a unui mod de viață și de credință specific. Legată de *unicitatea* misiunii ortodoxe se află *specificitatea* sa unică, care se bazează pe principiile fundamentale ale Ortodoxiei în materie de viață, acțiune și credință, care, pe de o parte poartă marca de neșters a continuității și autenticității apostolice, pe de altă parte, nu exclude lucrarea creatoare și înnoitoare a lumii contemporane.

În discuțiile teologice, secolul XX a fost caracterizat de o preocupare ecumenică intensă, accentul fiind pus pe căutarea identității eclezi-ale, în perspectiva unității; în domeniul mărturiei creștine comune, s-au făcut pași concreți pentru depășirea rivalităților teologice axate în special pe îngâmfare, aroganță, introvertire defensivă sau exclusivitate egoistă, punându-se accent pe efortul de reconciliere dintre confesiunile creștine. Relevante în acest sens, rămân a 11-a Adunare a *Consiliului Mondial al Bisericilor* (CMB), Karlsruhe, Germania (2022) având ca temă: „Dragostea lui Hristos mișcă lumea spre reconciliere și unitate”; a 10-a Adunare a CMB de la Busan, Coreea de Sud (2013) unde vechea „paradigmă a misiunii” a fost definitiv lăsată în urmă; nu în ultimul rând, Adunarea de la New Delhi (1961)- unde s-a realizat integrarea deplină a familiei creștine ortodoxe în mișcarea ecumenică, punându-se bazele întâlnirii și dialogului inter-confesional. În lumea ortodoxă, nevoia de reconciliere a fost reflectată pentru prima dată în celebrele enciclice patriarhale și sinodale de la începutul secolului trecut (1902 și 1904), pe vremea Patriarhului Ecumenic al Constantinopolului Ioachim al III-lea, care, în scrisoarea din 1920 se adresează tuturor comunităților creștine din lume; personalitatea care a dat însă un

adevărat impuls diverselor eforturi de reconciliere creștină, a fost patriarhul ecumenic Athenagoras. Cu siguranță, colaborarea sa din 1949, anul în care a fost întronizat ca patriarh, cu episcopul romano-catolic de atunci al Anatóliei, Angelo Roncalli (mai târziu Papa Ioan al XXIII-lea), trebuie să fi influențat pozitiv și schimbarea cursului Bisericii Catolice, care anterior insista asupra ecumenismului de „întoarcere la Roma”. Dacă succesorul său, Papa Paul al VI-lea, a marcat de fapt un ecumenism „cu Roma”, perioada de după Vatican II a fost descrisă ca o „întoarcere a Romei” la un dialog ecumenic corect și la reconciliere.⁵ Bisericile Ortodoxe se îndreaptă exact în aceeași direcție în prezent, dacă avem în vedere discursul de acum câțiva ani, adresat în plenul Parlamentului European, al Patriarhului Ecumenic de Constantinopol Bartolomeu I, care sublinia că nu s-a realizat de către bisericile creștine -la nivel vizibil- unitatea dorită și ne asigură că aceasta rămâne un scop în sine pentru creștini, care urmăresc în comun mărturia inițială.⁶

Când vorbim de *dialog teologic*, trebuie să distingem între dialogurile care vizează realizarea unității vizibile a Bisericii, cele care se concentrează în general pe unitatea creștinilor, cele ce accentuează mărturia creștină comună și cele care se concentrează pe responsabilitatea Bisericii față de societate și pe integritatea creației.⁷ Primului tip de dialog, îi este deosebit de relevant atitudinea Patriarhul ecumenic Athenagoras, care a susținut prioritatea „dialogului iubirii” în raport cu „dialogul adevărului”, făcând din acesta o practică prin inițiativele sale cunoscute (de ex ridicarea anatemeilor). Dialogurile axate pe unitatea creștină, trebuie să aibă în vedere și unitatea cu necreștinii -într-o viziune și într-o dinamică plenară, deoarece este imposibil să vorbim despre „unitatea Bisericii”, să încercăm să ajungem la „unitatea” Bisericii și să fim indiferenți față de „unitatea umanității”.⁸ Dialogul autentic este „întâlnirea vieții cu viața” (Martin Buber); a dialoga înseamnă a iubi și, invers, iubirea (cea mai înaltă virtute, potrivit Sfântului Ioan Scărarul) se realizează doar prin dialog. Viața umană autentică

---

5 Petros Vassiliadis, „Mission and Reconciliation in the Orthodox Church From Busan (2013) to Karlsruhe (2022)”, în *International Review of Mission*, Vol. 109, No. 2 (2020), p. 181.

6 *Ibidem*, p. 2.

7 P. Vassiliadis, „Mission and Reconciliation in the Orthodox Church From Busan (2013) to Karlsruhe (2022)”, p. 189.

8 *Ibidem*, p. 189.

se desăvârșește în dialog; ea este o expresie a „comuniunii”, o reflectare a comuniunii perfecte din cadrul Sfintei Treimi, o comuniune cu „celălalt”, dar și cu „Celălalt” suprem. Cu alte cuvinte, în acest al doilea tip de dialog teologic, miza nu este *unirea, ci unitatea*.

Dialogurile vizând o mărturie creștină comună⁹ au avut ca rezultat o participare mai activă a Bisericii Ortodoxe la misiunea mondială. *Conferința misionară din 1910* de la Edinburgh, Scoția, a dat posibilitatea lumii creștine fragmentate să-și propună *evangelizarea lumii chiar în această generație*, obiectiv eșuat care a condus în mod determinant la o nouă înțelegere a misiunii Bisericii. Schimbarea socială a încetat să mai fie privită ca o răzvrătire împotriva ordinii divine, întrucât Dumnezeu este acum recunoscut ca fiind Creatorul schimbării istorice. În locul unei structuri teocratice a lumii apare acum istoria lumii, în care se împlinește lucrarea lui Dumnezeu. Acest punct central al dezvoltării este recunoașterea importanței globale a *evenimentului Hristos* și a ideii de domnie a lui Hristos, atât în lume, cât și în Biserică. În această fază, vechea paradigmă a unui universalism teocratic a făcut loc uneia noi: *universalismul hristocentric*.¹⁰

Istoria modernă a misiunii globale a favorizat trezirea conștiinței misionare a Ortodoxiei, abandonând ideia că misiunea ține doar de creștin la nivel personal, ceea ce a condus la înțelegerea și asumarea responsabilității misionare a Bisericii în ansamblul ei, trecându-se așadar de la *missio Christianorum* la *missio ecclesiae*, pentru ca, mai târziu, să se recunoască că adevăratul subiect al misiunii nu este Biserica ca instituție, ci Dumnezeu Însuși. A fost momentul tranziției de la *missio ecclesiae* la *missio Dei*, care inițial era limitată la misiunea lui Hristos (*missio Christi*).¹¹ O altă schimbare de paradigmă misionară, a fost abandonarea *universalismului hristocentric* și fundamentarea misiunii creștine pe *doctrina trinitară*, ceea ce a dus la o

9 Vezi Joanne Blaney, „Mission as Dialogue for Peace-Building”, în *Papers*. 78. <https://place.asburyseminary.edu/firstfruitspapers/78>

10 Michael Goheen, „The Future of Mission in the World Council of Churches: The Dialogue between Lesslie Newbigin and Konrad Raiser”, în *Mission Studies*, Vol. 21, No. 1 (2004), pp. 97-111.

11 Vezi Mark Laing, „Missio Dei: Some Implications for the Church”, în *Missiology: An International Review*, Vol. 37, No. 1 (2009), pp. 89-99; Thomas Kemper, „The Missio Dei in Contemporary Context”, în *International Bulletin of Mission Research*, Vol. 38, No. 4 (2014), pp. 188-190; Cristian Sonea, „Missio Dei—the contemporary missionary paradigm and its reception in the Eastern Orthodox missionary theology”, în *Review of Ecumenical Studies*, Vol. 9. No. 1 (2017), pp. 70-91.

înțelegere cuprinzătoare și integratoare a mărturisirii creștine, care la nivel mondial gravitează în jurul termenilor misionari *martiria* (μαρτυρία) și dialogul inter-religios.¹² În ceea ce privește dialogul axat pe responsabilitatea Bisericii față de societate și pe integritatea creației, asistăm la o colaborare între teologie și societate, prin formularea unor viziuni profetice referitoare la problemele reale ale societății contemporane: polarizarea economică agresivă între Nordul și Sudul global, ce face casă bună cu globalizarea neo-liberală cu tendințele acesteia de uzurpare a stăpânirii lui Dumnezeu în creația Sa¹³, pretinzând totodată o libertate pe care numai Dumnezeu o deține.

Mai nou, dialogul teologic se axează pe dezvoltarea unei teologii critice ce-și propune reconcilierea teologiei clasice cu teologia contextuală, teoreticul cu practicul, continuitatea (tradiția) cu iminența (problemele actuale); dacă în trecut, accentul cădea pe atenuarea decalajelor dintre disputele doctrinale ale creștinilor, acum accentul cade pe recunoașterea diferitelor expresii ale uneia și aceleiași *evangelii*, precum și pe elementul *alterității* -ca o componentă necesară a „comuniunii” reale. Dialectica dintre *unitate și diversitate* devine punctul principal al reflecției teologice, unde *alteritatea și diversitatea* nu mai sunt ingrediente opuse ale *unității*, ci condiții prealabile pentru crearea unei comuniuni reale, într-o viziune ecleziologică comună, ce-și propune restaurarea Bisericii în forma ei originală autentică. În dialogul teologic contemporan, niciuna dintre abordările amintite nu poate oferi de una singură, o soluție satisfăcătoare la adevărata problemă a diversității bisericesti. Astfel, gândirea teologică occidentală -atât cea catolică, cât și cea evanghelică- continuă să restrângă biserica la o realitate aproape exclusiv istorică, devenind astfel o expresie a acestei realități istorice, o imagine și o instituție a acestei lumi. În schimb, problematica teologică ortodoxă tradițională, încearcă să se îndepărteze de aceea orientare eshatologică absolută, ce neglijează realitatea istorică. Concluzionând, în tradiția liturgică ortodoxă, adevărata „comuniune” precede adevărata „credință”: trebuie să ne iubim unii pe alții pentru a putea mărturisi adevărul, pentru a mărturisi credința noastră creștină (ortodoxă).¹⁴

---

12 Vezi Cristian Sonea, *Teologia dialogului intercreștin: o introducere*, Presa Universitară Clujeană, 2017.

13 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Globalization and its effect on religion”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), Les Arcs, France, Iarsic, 2014, vol.1, nr.1, pp.532-541.

14 P. Vassiliadis, „Mission and Reconciliation in the Orthodox Church From Busan (2013) to Karlsruhe (2022)”, p. 194.

2. Pacea -ca incluziune din perspectiva Revelației creștine

În tradiția iudeo-creștină, această unitate a *păcii*, a *dreptății* și a *reconcilierii* poartă un nume - *shalom*¹⁵ - un cuvânt care acoperă toată multitudinea de relații sănatoase și satisfăcătoare, atât la scară mică, cât și la scară mare, atât cu Dumnezeu, cât și cu cele din cadrul umanității. Gândirea creștină orientată spre tradiția *shalomului* ia o poziție angajată în competiția dintre concepțiile conflictuale ale păcii.¹⁶ Este evident antagonismul dintre concepțiile existente despre pace cu referire la tradiția europeană; în gândirea europeană avem două concepții majore de *pace* care se opun una alteia, tradiția *pax romana* și tradiția *shalomului biblic*, una - *pax romana* - un sistem de dominație, cealaltă - *shalom* - un proiect de conviețuire.¹⁷ *Pax Romana* a prins contur în Roma imperială, stat hegemonic extins; pacea în imperiu

15 În Septuaginta, *eirene* este aproape invariabil folosit pentru a traduce ebraicul *shalom*, care apare de mai mult de 250 de ori în Vechiul Testament, excepție la aceasta fac frazele legate de venituri și plecări, și de salutări, de ex. Fc. 26:31; 43:23; dar și Ier. 20:10; Is. 48:22; 57:21; unde sunt folosiți termenii *soteria*, *chairein*; Bunăstarea ce vine de la Dumnezeu este, însă, de obicei exprimată prin *eirene*. În alte 15 pasaje, *eirene* corespunde altor cuvinte ebraice care îmbrățișează sensul general de liniște, siguranță, libertate față de griji și de neîncredere): *saqat*, a avea odihnă de la (1 Par. 4:40); *betah*, încredere, siguranță (Iov 11:18; Prov. 3:23; Isa. 14:30; Iezechel 34:27; 38:8, 11, 14; 39:6, 26); *halak*, a merge pe jos (2 Reg. 3:24); *leqah*, înțelegere (Isa. 29:24); *sah*, clar (Isa. 32:4); *salwah*, ușor (Prov. 17:1). Este clar că unele din aceste pasaje folosesc *eirene* pentru a da o anumită notă interpretativă originalului ebraic, adică sunt folosite în mod stilistic. În Noul Testament este folosit termenul *eirene*. În Noul Testament, *eirene* este găsit de 91 de ori în Noul Testament, dintre care de 24 de ori în Evanghelii. Cele 4 instanțe de la Mat. sunt înscrise în discursul pe care Iisus îl adresează celor 12 apostoli (v. 13, 34); Marcu folosește doar o singură dată (ca o formulă de rămas bun, 5:34), la Luca, de 13 ori. Formula de rămas bun a lui Hristos la Ioan (cap. 14-16; de asemenea, cap. 20) conține cuvântul de 5 ori, de fiecare dată denotând darul lui Hristos către discipolii săi (Ioan 14:27; 16:33; 20:19, 21, 26). Alte întâlniri ale cuvântului sunt următoarele: 7 la Faptele; 43 în Epistolele pauline (incluzând 10 la Romani și 8 la Efeseni); 11 în Epistolele Sobornicești, 4 la Evr. și 2 la Apoc. De 12 ori, harul/grafia (*charis*) și pacea sunt menționate împreună ca venind de la Dumnezeu Tatăl (*apo theou patros*). Verbul *eireneuo* apare de 3 ori la Pavel; *eirenoipois*, o dată la Mat. 5:9; iar *eirenikos*, numai la Evr. 12:11 și Iacov. 3:17. Forma predominantă în Noul Testament este, așadar, *eirene*, întotdeauna tradusă în Vulgata prin *pax*, cu excepția 1 Pet. 5:14, unde este folosit *gratia*. Vezi: W. Foerster and G. von Rad, „*eirene*”, *Theological Dictionary of the New Testament*, II, ed. G. Kittel, 1964, p. 401; *The New International Dictionary of New Testament Theology*, Vol. 2, Colin Brown (Ed.), Regency, Grand Rapids, 1976, p. 779.

16 Wolfgang Huber, „Justice, Peace and The Integrity of Creation. A challenge for ecumenical theology”, în *Scriptura* 24 (1988), p. 5.

17 *Ibidem*, p. 6.

era salvardată de sistemul de putere centralizată, ce folosea în principal două instrumente: birocrăția și forțele armate.¹⁸ Deviza generală a dominației romane includea trei elemente: predominanța ordinii asupra păcii reale, interesul de a organiza o majoritate adaptată și de a coopta părți din poporul dominat și încercarea de a frânge curajul minorităților care rezistă prin violență crudă. Acest concept formează fundalul pedepsei cu moartea prin crucificare. Realizată în public, crucificarea era un mijloc de descurajare împotriva oricărei rezistențe și revolte.¹⁹ Un asemenea concept de *pace* va implica în mod necesar faptul că pacea nu mai există în afara granițelor zonei controlate de această putere centralizată, adică acolo unde se termină imperiul, încep barbarii. „Dacă vrei pace, pregătește-te pentru război”, este unul dintre motto-urile unei astfel de concepții despre pace, ce își găsește perpetuarea până în zilele noastre în două concepte: conceptul de *securitate națională*, care încearcă să împiedice auto-determinarea prin intermediul unei opresiuni militare deschise în interiorul unei țări, și conceptul de *descurajare*, care încearcă să prevină izbucnirea unui război prin pregătirea vizibilă pentru eventualele ostilități și prin împărțirea pământului în zone de influență hegemonică. În ambele concepte regăsim prelungirea principiului călăuzitor al *pax romana*, dar dotat acum cu cele mai moderne dispozitive tehnologice.²⁰

Conceptul biblic de pace *shalom* înseamnă dezvoltarea unei culturi a comunității sau a con-vivialității care să depășească toate formele de comunalitate.²¹ *Shalomul* din Scripturile ebraice include pacea dintre umanitate și Dumnezeu, la fel de mult ca și coexistența reușită a triburilor sau a popoarelor. Membrii poporului lui Israel și cei ai comunităților creștine se salută reciproc cu acest cuvânt *shalom* - „pacea fie cu voi”, salut ce exprimă adevărul că, pacea pe care omul o primește este de la Dumnezeu. Această pace -ca mulțumire adresată Bunului Dumnezeu, devine o caracteristică fundamentală a *comunității și solidarității umane*.²² Asta înseamnă că, miza acestei păci este întotdeauna mai mare decât neagresiunea pământescă, în joc fiind modul în care prețuim un dar prețios care ne-a fost încredințat.

---

18 Adrian Goldsworthy, *Pax Romana: War, Peace and Conquest in the Roman World*, Hachette, 2016, p. 4.

19 *Ibidem*, p. 43.

20 *Ibidem*, p. 44.

21 Vezi Corneliu Constantineanu, *Trăți în pace. Dimensiunea social a reconcilierii în teologia paulină*, Editura Casa Cărții, 2013.

22 Wolfgang Huber, „Justice, Peace and The Integrity of Creation. A challenge for ecumenical theology”, p. 7.

Conceptul de *pax* urmează o logică de *excludere*. Baza sa este opoziția dintre pacea mea și lipsa de pace a celuilalt, dintre libertatea mea și dominația asupra celorlalți. *Pax*, în acest sens, este o *pace a dominației*. Violența este un mijloc durabil de asigurare a acestei păci. Dimpotrivă, *shalom* urmează o logică a *incluziunii*. Pacea mea este dependentă de pacea celuilalt. Securitatea este înțeleasă ca o securitate comună cu celălalt. Libertatea este înțeleasă ca o libertate împărtășită pe o bază comună.²³ Ideea sa fundamentală nu este dominația, ci viața comună reușită și împlinită. Așadar, *shalomul* este orientat spre depășirea utilizării violenței.²⁴ Acesta este motivul pentru care respingerea de către Dumnezeu a utilizării forței armate face parte integrantă din istoria credinței biblice. Istoria poporului lui Israel începe cu ideea că Iahve este pregătit să se folosească de război, ca mijloc de a-și impune proiectul pentru istoria lumii. Cucerirea lui Israel și apărarea Țării Făgăduinței, sunt legate de ostilități în cursul cărora Iahve intervine în favoarea poporului său ales. Dar istoria lui Israel culminează în viziunea profetică a unei ere în care săbiile vor fi transformate în pluguri și sulilele în drugi, și anume pacea mesianică (Is 2:4, Mi 4:3).

2.1. Viziunea paulină cu privire la raportul misiune-pace

Viziunea Apostolului Neamurilor -preluată în Noul Testament- concepe pacea ca pe o binecuvântare a *reconcilierii*²⁵, ca pe un dar care face posibilă iubirea față de dușmani. Sensul păcii este revelat în opera răscumpărării prin moartea lui Hristos pe cruce; astfel, misiunea Bisericii creștine este descrisă ca fiind „slujirea împăcării” (2 Cor 5,18)²⁶, Biserica fiind singurul loc

23 Klaus Wengst, *Pax Romana and the Peace of Jesus Christ*, SCM Press, 1987, p. 34.

24 Perry B. Yoder, *Shalom: The Bible's Word for Salvation, Justice, & Peace*, Wipf and Stock, 2017, p. 9.

25 Noțiunea de *reconciliere* trebuie căutată în *αλλασσω* – *allasso* și exprimă ideea unei schimbări radicale. În Septuaginta prin *καταλλασσω* – *katallasso(-ein)* s-a redat ideea de schimbare, de întoarcere în general (Is. 9:5; Ier. 31,39; 48,39), iar în 2 Mac. 1:5; 7,33 și termenul exprima împăcarea unicolor cu Dumnezeu. Cf. Mircea Basarab, *Biserica în dialog. Studii biblice*, Editura Limes, Cluj Napoca, 2009, p. 80, nota 1; Stanley E. Porter, *Katallasso in Ancient Greek Literature, with Reference to the Pauline Writings*, Cordoba, Ediciones El Almendro, 1994, p. 13; Howard Marshall, „The Meaning of «Reconciliation»”, în *Unity amid Diversity in New Testament Theology*, ed. Robert A. Guelich, Grand Rapids, Eerdmans, 1978, p. 121.

26 „ (...) toate sunt de la Dumnezeu, Care ne-a împăcat cu Sine prin Hristos și Care ne-a dat nouă slujirea împăcării.”

în care se trăiește realitatea *incluziunii* într-o formă desăvârșită, care nu este orientată spre logica excluderii, ci spre logica incluziunii. Misiunea creștină are o dublă vocație: de proclamare a Evangheliei și de încorporare a omului în Biserică.²⁷ Semnificația mesajului *reconcilierii* din Noul Testament, constă în faptul că în Hristos, Logosul Dumnezeiesc se sacrifică pe Sine²⁸, iar Sfânta Treime ia parte la suferința creației Sale.

Învățătura Bisericii este unanimă în a afirma legătura causală între Mântuitorul Iisus Hristos și pacea²⁹ ca reconciliere (cf Rom 5:1; Col.1:20; Lc. 2:14 și 1:79)³⁰. Pacea rămâne fundamentală în demersul mântuitor, ce are în centrul ei pe Hristos-Domnul și care, manifestă totodată iubirea creștină, ca expresie a unui veritabil umanism; cu alte cuvinte, pacea rămâne realitatea soteriologică ce izvorăște și totodată exprimă comuniunea umanității recapitulată în Hristos, prin opera răscumpărătoare a Logosului dumnezeiesc³¹. Ceea ce înseamnă că pacea are și o dimensiune ontologică, fiind totodată o chemare de la bunul Dumnezeu pentru fiecare dintre noi, de împlinirea acestei chemări depinzând dobândirea împărăției lui Dumnezeu.

Înțelegem așadar, legătura structurală între slujirea și responsabilitatea creștină pe de o parte și constituția ontologică a credinței și iubirii creștine pe de altă parte, cu mențiunea că, din această inter-relaționare iz-

---

27 Pentru valențele și vectorii misiunii creștine, vezi: Gheorghe Istodor, *Misiunea creștină ca activitate permanentă și practică a Bisericii*, Ed. Sigma, București, 2006; *Idem*, *Introducere în Misiologia ortodoxă*, Editura Do-Minor, București, 2009; *Idem*, „The Mission of the Church in Relation to the Ecclesial and National Identity. Some Points of Reference”, în *International Journal of Orthodox Theology*, Vol. 9, No. 1 (2018), pp. 128-145; *Idem*, „The Church’s mission in the face of great challenges that come from the sphere of modern and postmodern science”, în *Dialogo. Conference: The 2nd Virtual International Conference on the Dialogue between Science and Theology*, 2 (1), 2015, pp. 295-301; Himcinschi, Mihai, *Misiune și dialog. Ontologia misionară a bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003; Dumitrașcu, Pr. Nicu, *The Mission of the Romanian Orthodox Church and its Challenges*, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2002.

28 Vezi Bria, Ion, *Mergi în pace! Perspective ortodoxe în misiune*, Reîntregirea, 2016, p. 67.

29 J. Comblin, *Theologie des Friedens*, 1963, p. 62.

30 Vezi Daniel Philpott, *Just and Unjust Peace: An Ethic of Political Reconciliation*, Oxford University Press, 2012, p. 38.

31 Diac. Ion Bria, „Pacea lumii și umanismul creștin”, în *Studii teologice*, nr. 7-8, 1967, p. 42.

vorăște pacea creștină; în ultimă instanță așadar, pacea reprezintă un efect binecuvântat „al credinței și iubirii aplicate în relațiile umane”³².

Pacea are două dimensiuni: prima este de natură spirituală, iar cea de-a doua constă în slujirea concretă a omului, incluzând deopotrivă aspectul individual și pe cel social. Așadar, putem vorbi de o bază morală a luptei creștinului pentru pace, constituită dintr-un umanism complet, la care se adaugă credința și iubirea creștină; putem afirma cu certitudine că, pacea reprezintă aspectul dinamic al existenței din perspectivă creștină, fiind în egală măsură o formă a umanismului creștin -caracterizat prin comuniune și slujire. Cu alte cuvinte, pacea însăși este slujire, lupta creștinului pentru pace reprezintă lupta pentru binele vieții semenilor săi și a lumii.³³ Prin urmare, pacea înțeleasă ca slujire pentru om și comuniune față de acesta, face parte integrantă din viața omenirii, în încercarea acesteia de a se desăvârși prin coexistență pașnică, care rămâne forma concretă pe care o ia azi lupta pentru pace.

3. Pacea reflectată în dialogul ecumenic și în cel pan-ortodox contemporan

3.1. Documente ale Consiliului Mondial al Bisericilor referitoare la pace

Consiliul Mondial al Bisericilor (CMB) (World Council of Churches - WCC), la ultima adunare -a X-a, de la Busan (Coreea de Sud), 2013- a avut ca temă *God of Life, Lead Us to Justice and Peace*.³⁴ *Conversațiile Ecumenice 14, 15, 16* au argumentat importanța și actualitatea păcii în contextul ecumenic și misionar. Astfel, *Conversația Ecumenică (CE) 14* a avut titlul: *Securitatea umană: Menținerea păcii prin justiție și drepturile omului*. Această conversație ecumenică a analizat și a reflectat asupra problemelor pertinente legate de securitatea umană în contextul păcii și al drepturilor omului în contexte geopolitice emergente. S-a discutat, de asemenea, despre inter-conexiunea dintre securitatea umană și drepturile omului, ascuțind fundamentul teologic al chemării lui Dumnezeu la o mărturie

---

32 *Ibidem*.

33 *Ibidem*, p. 43.

34 Întâlnirile Consiliului Mondial al Bisericilor sunt: Amsterdam (1948), Evanston (1954), New Delhi (1961), Uppsala (1968), Nairobi (1975), Vancouver (1983), Canberra (1991), Harare (1998), Porto Alegre (2006), Busan (2013) și Karlsruhe (31 august – 8 septembrie 2022).

profetică.³⁵ *Conversația Ecumenică (CE) 15*, ce a avut ca titlu *Calea păcii juste: construirea împreună a păcii*, a explorat modul în care bisericile de la diferite niveluri sunt motivate și înzestrate pentru a construi pacea. Aceasta a valorizat bogate resurse biblice, ecumenice și de altă natură, folosind abordarea inter-disciplinară a păcii juste. A oferit spațiu pentru a dezbată probleme globale care îi cheamă pe creștini spre o unitate mai dinamică, necesară dacă vrem să devenim martori credibili pentru pace în zilele noastre. A extras din discuții noi căi de urmat pentru bisericile angajate să construiască pacea împreună, în credință. Scopul *Conversației Ecumenice (CE) 16 - Religiile care lucrează împreună pentru pace și libertate* - a fost acela de a explora și de a imagina modele relevante din punct de vedere contextual de implicare inter-religioasă care pot duce la pace și libertate. Acest lucru a fost realizat prin facilitarea unui angajament sincer și creativ față de ambiguitățile teologice și complexitățile contextuale din jurul relației dintre religii și temele păcii și libertății. În acest fel, colaborarea inter-confesională a devenit un „dialog al” și un „dialog pentru” viață. De mare importanță este și *Declarația privind Calea Păcii Juste*, care a fost adoptată de cea de-a 10-a Adunare a CMI ca parte a raportului *Comitetului pentru probleme publice*.³⁶

3.2. Viziunea sinodului pan-ortodox din Creta cu privire la pace

Sinodul Pan-ortodox de la Creta (2016) s-a dorit a fi o voce unanimă a Ortodoxiei în materie de reprezentativitate în relația Bisericii cu celelalte confesiuni creștine, dar și cu celelalte religii.³⁷ Pacea a fost abordată din perspectivă religioasă și politică, în conformitate cu misiunea Bisericii în societatea actuală pluralistă.³⁸ Într-o manieră amplă, documentul *Misiunea*

---

35 Vezi Pr. Gheorghe Istodor, „Freedom of Religion And Human Dignity – Perennial Values of a Christian. A Missionary Perspective”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Vol. 7, Nr. 1 (2019), pp. 459-472; Idem, „The Status of the Christian – Rights, Freedoms, Responsibilities – in an Informational and Digitized World. A Missionary Perspective”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Vol. 9, Nr. 1 (2021), pp. 476-492.

36 *Statement on the Way of Just Peace* (Document No. PIC 02.4). World Council of Churches 10th Assembly 30 October to 8 November 2013 Busan, Republic of Korea, <https://www.oikoumene.org/resources/documents/statement-on-the-way-of-just-peace> (accesat 14.07.2022).

37 Vezi Cristian Sonea, *Paradigme misionare. De la Edinburgh la Sinodul din Creta*, Cluj University Press, 2016, 143-161.

38 Vezi Lucian N. Leustean, „Eastern Orthodoxy, Geopolitics and the 2016 ‘Holy and Great Synod of the Orthodox Church’”, în *Geopolitics* 23 (1), 2018, pp. 201-216, DOI: 10.1080/14650045.2017.1350843

Bisericii Ortodoxe în lumea de astăzi argumentează dimensiunea păcii pe fundamentul biblic și teologic al păcii ca restaurare operată de Mântuitorul Iisus Hristos.³⁹ Reprezentanții Bisericilor Ortodoxe, întruniți la sinod, au precizat faptul că *pacea* este un dar dat de Dumnezeu Tatăl prin Iisus Hristos, a cărui operă restauratoare, a re-precizat noi valențe ale păcii, în sensul că pacea hristică trebuie dublată de acțiunile și intențiile umane. Pacea nu este o experiență abstractă, ci una care angajează teologic și uman pe om: „Biserica, ca trup al lui Hristos (I Cor 12, 27), se roagă întotdeauna pentru pacea întregii lumi; această pace, potrivit lui Clement al Alexandriei, este sinonimă cu dreptatea (Stromates 4, 25. PG 8, 1369B-72A). La aceasta, Sfântul Vasile cel Mare adaugă: „Nu mă pot convinge că fără iubire reciprocă și fără pacea cu toți oamenii, în măsura în care aceasta ține de posibilitățile mele, mă pot numi un slujitor vrednic al lui Iisus Hristos”-aici pui o notă (Epistola 203, 2. PG 32, 737B). După cum notează același sfânt, acest lucru este de la sine înțeles pentru un creștin, căci nimic nu este atât de caracteristic unui creștin încât să fie un făcător de pace (Epistola 114. PG 32, 528B). Pacea lui Hristos este „o putere mistică ce izvorăște din împăcarea dintre ființa umană și Tatăl ceresc, potrivit Providenței lui Hristos, Care aduce toate lucrurile la desăvârșire în El și care face pacea inefabilă și predestinată din veacuri, și care ne împacă pe noi cu Sine și în Sine cu Tatăl” aici pui o notă (Dionisie Aeropagitul, *Despre numele divine*, 11, 5, PG 3, 953AB). Suntem obligați să subliniem că darurile păcii și ale dreptății depind și de sinergia umană. Duhul Sfânt acordă daruri spirituale atunci când, în pocăință, căutăm pacea și dreptatea lui Dumnezeu. Aceste daruri ale păcii și ale dreptății se manifestă acolo unde creștinii se străduiesc în lucrarea credinței, a dragostei și a speranței în Domnul nostru Iisus Hristos (I Tes 1,3).” În același timp, Ortodoxia consideră slujirea cauzei păcii în lume, ca fiind un mandat hristic (Rom 14 : 19), urmările acestei lucrări vădindu-se în comuniunea omului cu Dumnezeu-Tatăl, manifestată în dreptate, fraternitate, libertate și iubire; totodată Biserica mărturisește că întreaga umanitate este marcată visceral, de o suferință dată de lipsa păcii și dreptății -ca daruri ale lui Dumnezeu⁴⁰. Secțiunea a IV-a a aceluiași document - *Peace and the Aversion of War*-este destinată în întregime dezaprobării ferme a războiului, indiferent de elementele -politice, religioase sau

---

39 „The Mission of the Orthodox Church in Today's World - C. Peace and Justice”, <https://www.holycouncil.org/mission-orthodox-church-todays-world> (accesat 15.05.2022).

40 *Ibidem*.

culturale- generatoare ale acestuia, accentuându-se faptul că, războiul conduce inevitabil la distrugerea creației și a vieții; documentul insistă asupra impactului pe care îl au armele de distrugere în masă, ale căror consecințe sunt în sfera numărului imens de victime umane și totodată în degradarea cvasi-totală a vieții supraviețuitorilor, care trebuie să se confrunte cu diverse dezastre, cu mutații genetice și cu felurite boli incurabile. Mărturia creștină permanent a considerat că, războiul rămâne consecința păcatului și răului din creația lui Dumnezeu, de aceea consideră esențial efortul de prevenire a oricărui tip de război, prin toate mijloacele de care dispune omul credincios, plecându-se de la dialogul și respectul reciproc între oameni și popoare; în același timp, atunci când războiul este inevitabil, rugăciunea și implicarea Bisericii se îndreaptă cu prioritate către cei mai vulnerabili dintre noi (copii, bătrâni, femei), acestea împletindu-se cu eforturile de restabilire a păcii și al libertății.

Ortodoxia condamnă cu fermitate orice tip de conflict și de război, dar în special pe cele provocate de fanatismul ce se fundamentează pe așa-numitele „principii religioase”, acest tip de conflict și de război fiind caracterizat de complexitate și de o multitudine de fațete, ce sunt în esență antireligioase și antiomane. Însă, cea mai severă îngrijorare este legată de prigoana exercitată în Orientul Mijlociu împotriva creștinilor și a altor comunități religioase, îngrijorare care este generatoare de suferință resimțită de toți ceilalți creștini, ce percep războiul dus în numele religiei, ca fiind un pretext de dezrădăcinare a creștinismului din această zonă⁴¹.

3.3. Atitudinea lumii creștine cu privire la conflictul Rusia-Ucraina

Problema conflictului dintre Rusia și Ucraina⁴², două țări majoritar creștin-ortodoxe, ridică serioase probleme de relaționare în spațiul ortodox. O

---

41 „The Mission of the Orthodox Church in Today's World - 4. Peace and the Aversion of War”, <https://www.holycouncil.org/mission-orthodox-church-todays-world> (accesat 15.05.2022).

42 Războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei duce la o prăpastie în Biserica Ortodoxă. În timp ce Patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse, Patriarhul Kirill, a justificat războiul la Moscova, acesta a fost condamnat în bisericile ortodoxe ucrainene, precum și de unii preoți din Rusia. Pentru detaliile complexe ale situației creștinismului ortodox ucrainean, vezi: Andrii Krawchuk and Thomas Bremer (Eds.), *Churches in the Ukrainian Crisis*, † Palgrave Macmillan, 2018; Thomas Bremer (ed.), *Religion and the Conceptual Boundary in Central and Eastern Europe. Encounters of Faiths*, Palgrave Macmillan, 2008.

realitate pe cât de regretabilă din cauza victimelor nevinovate și distrugerilor în masă a orașelor, pe atât de păguboasă pentru actul de reprezentativitate al creștinismului ortodox în lumea contemporană. Nu ne permitem să enunțăm cauzele și efectele acestui război, întrucât sunt de natură politică, iar mass-media are un rol grotesc în a manipula transparența informațiilor, ci redăm o serie de atitudini luate din partea reprezentanților CMB, ca for internațional creștin.

Consiliul Mondial al Bisericilor a acționat de la bun început, prin vocea secretarului general interimar, Pr. Ioan Sauca, printr-o scrisoare trimisă Patriarhului Kirill al Bisericii Ortodoxe Ruse, la data de 2 martie 2022, cerând imperios patriarhului rus să intervină pentru ca războiul din Ucraina să înceteze. Patriarhul Kirill al Bisericii Ortodoxe Ruse dă un răspuns interesant acestei solicitări a Pr Ioan Sauca, arătând prin altele că, distanța dintre Occident și Orient și pretențiile de superioritate ideologică și politică ale creștinismului occidental, ar face imposibilă reconcilierea în acest conflict.

Conducerea Bisericii Ortodoxe Ruse, afirmă cu tărie că originea confruntării ruso-ucrainene nu se află la nivelul celor două popoare ortodoxe, ce provin din același izvor baptismal creștin (cel Kievean), ambele popoare având credință, sfinți, rânduieli și destin istoric comun; conflictul ar fi cauzat însă, de relațiile degradate dintre Occident și Rusia, prin încălcarea promisiunilor legate de securitatea și demnitatea poporului rus, prin transformarea propagandistică a Rusiei în inamicul Occidentului și mai grav, prin alterarea metodică a relațiilor dintre ucrainieni și ruși, care din frați au ajuns să se perceapă reciproc ca inamici. La toate acestea se adaugă, schisma bisericească creată de Patriarhul Bartolomeu al Constantinopolului în 2018, cu nocivele consecințe asupra Bisericii Ortodoxe Ucrainene. Consiliul Mondial al Bisericilor, încă din 2014, și-a exprimat îngrijorarea față de fenomenul „Maidan” din Kiev și față de conflictul armat din regiunea Donbas, ultimul fiind prezentat de Patriarhul Kirill, ca o încercare a minorității rusești de apărare a dreptului referitoare la limbă, la respectarea tradițiilor istorice și culturale, în condițiile în care toate eforturile făcute de Moscova și de această minoritate, au fost ignorate atât de ucrainieni, cât și de Occident, concluzia fiind că: „rusofobia se răspândește în lumea occidentală într-un ritm fără precedent.”⁴³

---

43 „Reply from His Holiness Kirill, Patriarch of Moscow and all Russia, Russian Orthodox Church, to the Very Reverend Archpriest Ioan Sauca, Acting General Secre-

Comitetul central al Consiliului Mondial al Bisericii, întrunit între 15-18 iunie 2022, a formulat o declarație oficială asupra situației războiului din Ucraina numit *Apelul ecumenic pentru pace dreaptă*, după exemplul lui Iisus din Nazaret, a Cărui viață, învățături, moarte și înviere ne deschide larg Împărăția pașnică a lui Dumnezeu.⁴⁴ A XI-a Adunare a Consiliului Mondial al Bisericilor a avut loc la Karlsruhe (Germania), între 31 august și 8 septembrie 2022, având ca temă „Iubirea lui Hristos mișcă lumea spre reconciliere și unitate”⁴⁵, arătând că reconcilierea creștină autentică necesită o *metanoia*, o transformare ce „nu se limitează la o schimbare exterioară a omului, ci, potrivit perspectivei creștin-ortodoxe, la schimbarea radicală interioară care se oferă prin metanoia.”⁴⁶

În loc de Concluzii: evaluarea teologică a păcii din perspectiva principiilor misionare ale Bisericii

Pentru Ortodoxie, *pacea* este indisolubil legată de noțiunea de *dreptate* și *libertate* pe care Dumnezeu le-a acordat umanității prin Hristos și prin lucrarea Duhului Sfânt ca dar și vocație. Mărturia Bisericii cu privire la război nu poate să se epuizeze într-o judecată etică, care nu va împiedica războaiele; *pacea* reprezintă mult mai mult decât o acțiune militară sau un pacifism pasiv.⁴⁷ Ceea ce înseamnă că, lupta duhovnicească „coordonată” de Însuși Duhul Sfânt -Izvorul *libertății*- generatoare de o mai mare *dreptate* și de o actualizată *pace*, se identifică cu adevărata evanghelizare. *Consiliul*

---

tary, World Council of Churches Moscow, 10 March 2022”, in *Seek Peace and Pursue It. Reflections on the Pilgrimage of Justice and Peace in Europe*, pp. 163-164.

44 WCC Central Committee Statement on the War in Ukraine, <https://www.oikoumene.org/resources/documents/wcc-central-committee-statement-on-the-war-in-ukraine>.

45 Despre reflecții teologice asupra temei celei de A XI-a Adunare a CMB, vezi: Ioan Sauca, „God Is Love – The Experience of the Just, Compassionate, and Merciful God”, în *The Ecumenical Review*, Vol. 73, No 3 (2021), pp. 349-363; Samuel George, „Christ Love Moves the World to Reconciliation and Unity”, în *International Review of Mission*, Vol. 111, No. 1 (2022), pp. 101-109; „Christ’s Love Moves the World to Reconciliation and Unity. A Reflection on the Theme of the 11th Assembly of the World Council of Churches, Karlsruhe 2022”, în *The Ecumenical Review*, Vol. 73,, No. 3 (2021), pp. 336-348.

46 *Ibidem*, 16.

47 Emmanuel Clapsis, „Peace and Peacemaking as an Interfaith and Ecumenical Vocation: An Orthodox View”, in *Religion and Theology* 92 (4), 2010, p. 35.

Mondial al Bisericilor, de la începutul anilor, 90, a oferit ocazia teologilor ortodocși de a reflecta asupra problemelor justiției și păcii. Invazia militară a Irakului de către Statele Unite a generat în rândul teologilor ortodocși din SUA o dezbatere interesantă cu privire la întrebarea dacă războiul *just*⁴⁸, judecat după standardele Bisericii Ortodoxe, este un „bine mai mic” sau un „rău mai mic”.⁴⁹ Violența însă nu ar trebui legitimată din perspectiva Bisericii, indiferent de situație, chiar dacă au existat voci favorabile folosirii forței în situații excepționale, ca instrument inevitabil al unei bune guvernări, cu condiționările morale stricte aferente. Totuși, evaluarea teologică a violenței trebuie să rămână o problemă de contestare, în concordanță cu natura eshatologică a credinței creștine, ce presupune un dinamism al lumii transfigurate prin harul Duhului Sfânt, ce apropie creația lui Dumnezeu, de domnia pașnică a lui Dumnezeu, realizându-se astfel o stare care conduce la reducerea dependentei de violență a omului și a societății⁵⁰.

Pacea este mai mult decât absența războiului, ea este un proces dinamic, nu un punct final absolut, fiind totodată un progres către o lume mai liberă și mai dreaptă, cu condiția exorcizării războiului de care vorbește Mitropolitul George din Libanului și a depășirii (printr-o lectură „kenotică”) celor două fețe ireconciliabil opuse ale lui Dumnezeu în aceeași Scriptură -un Dumnezeu însetat de sânge și un Dumnezeu milostiv⁵¹. Nu în

---

48 Teoria războiului *just* (*bellum iustum*) este o tradiție a eticii militare, studiată de lideri militari, teologi, eticieni și politicieni, având criterii împărțite în două grupe: *jus ad bellum* („dreptul de a intra în război”) -cu referire la moralitatea intrării în război și *jus in bello* („comportamentul corect în război”) -cu referire la conduita morală în timpul războiului. S-a vorbit de o a treia categorie a teoriei războiului *just* (*jus post bellum*) care se ocupă de moralitatea reglementării și reconstrucției postbelice. Teoria războiului *just* perorează că războiul nu este întotdeauna cea mai rea opțiune, fiind mai puțin teribil dacă există o conduită corectă; oponenții acestei teorii insistă pe inexistența unui temei justificabil pentru război. Vezi în acest sens, Charles Guthrie, Michael Quinlan, „III: The Structure of the Tradition”, în *Just War: The Just War Tradition: Ethics in Modern Warfare*, 2007, pp. 11–15, Cian O’Driscoll, „Rewriting the Just War Tradition: Just War in Classical Greek Political Thought and Practice,” în *International Studies Quarterly*, Volume 59, Issue 1, March 2015, pp.1–10.

49 Alexander F. C. Webster, „Justifiable war as “Lesser Good” in Eastern Orthodox Moral Tradition”, în *St. Vladimir’s Theological Quarterly* 47/1(2003), pp. 3-57.

50 Gregory Baum, “No Society Without Violence?”, în *The Fascination of Evil*, David Tracy and Herman Häring (eds.), *Concilium* 1, Maryknoll: Orbis Books, 1998, p. 25.

51 Metropolitan George of Mount Lebanon, “Exorcising War,” în Hildo Bain and Jim Forest (eds.), *For the Peace From Above: An Orthodox Resource Book on War, Peace and*

ultimul rând, *pacea* reprezintă lucrarea tainică a lui Dumnezeu în Biserică și în creație; din perspectivă paulină însă, *pacea* este sinonimă cu mântuirea (Rom 16, 20; 1 Tes 5, 23), rămâne comuniunea cu Dumnezeu, iar *Iisus Hristos este pacea noastră*, fiind legătura de comuniune cu Sfânta Treime (Ef 2, 14-17). *Pacea* lui Dumnezeu în Liturghie este referită ca „*pacea de sus*”, ca în salutul îngeresc din Luca 2,14: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!”. În Liturghie, oamenii primesc *pacea* lui Dumnezeu în unitatea lor cu Hristos prin lucrarea Sa odată ce intră, prin Duhul Sfânt, în unitatea cu Dumnezeu; *pacea* a pecetluit odată liturghia lumii și la sfârșitul liturghiei, oamenii sunt trimiși în *pace* -cu trimitere la *pacea* eshatologică pe care Dumnezeu ne-o acordă ca dar al comuniunii cu Hristos, prin puterea Duhului Sfânt. În fine, ethosul Ortodoxiei este în întregime legat de un „pacifism”, ca o „a doua natură a omului”, ca o chemare perpetuă a omului de a fi „pacificator” activ după cuvântul Sfântului Nicolae Cabasilas, formând un *neam pașnic* (εἰρηνικὸν γέννος), deoarece „nimic nu este mai caracteristic unui creștin, decât să fie un lucrător al păcii, cum precizează Sfântul Vasile cel Mare⁵².

Bibliografie:

- „Christ’s Love Moves the World to Reconciliation and Unity. A Reflection on the Theme of the 11th Assembly of the World Council of Churches, Karlsruhe 2022”, în *The Ecumenical Review*, Vol. 73,, No. 3 (2021).
- „The Mission of the Orthodox Church in Today’s World - 4. Peace and the Aversion of War”, <https://www.holycouncil.org/mission-orthodox-church-todays-world> (accesat 15.05.2022).
- „The Mission of the Orthodox Church in Today’s World - C. Peace and Justice”, <https://www.holycouncil.org/mission-orthodox-church-todays-world> (accesat 15.05.2022).
- BASARAB, Mircea, *Biserica în dialog. Studii biblice*, Editura Limes, Cluj Napoca, 2009.

Nationalism, Bialystok: Syndesmos the World Fellowship of Orthodox Youth, 1999, p. 156.

52 Conform Celei de a III-a Conferințe Preconciliare Panortodoxe din 1986, apud Vlassios Phidas, “Peace and Justice: Theological Foundations,” în *Justice, Peace and the Integrity of Creation: Insights from Orthodoxy*, p. 115.

- ✦ BAUM, Gregory, "No Society Without Violence?"; în *The Fascination of Evil*, David Tracy and Herman Häring (eds.), *Concilium* 1, Maryknoll: Orbis Books, 1998.
- ✦ BLANEY, Joanne, "Mission as Dialogue for Peace-Building"; în *Papers*. 78. <https://place.asburyseminary.edu/firstfruitspapers/78>
- ✦ BREMER, Thomas (ed.), *Religion and the Conceptual Boundary in Central and Eastern Europe. Encounters of Faiths*, Palgrave Macmillan, 2008.
- ✦ BRIA, Diac. Ion, "Pacea lumii și umanismul creștin", în *Studii teologice*, nr. 7-8, 1967.
- ✦ BRIA, Ion, *Mergi în pace! Perspective ortodoxe în misiune*, Reîntregirea, 2016.
- ✦ CLAPSIS, Emmanuel, "Peace and Peacemaking as an Interfaith and Ecumenical Vocation: An Orthodox View", în *Religion and Theology* 92 (4), 2010.
- ✦ COMBLIN, J., *Theologie des Friedens*, 1963.
- ✦ CONSTANTINEANU, Corneliu, *Trăți în pace. Dimensiunea social a reconcilierii în teologia paulină*, Editura Casa Cărții, 2013.
- ✦ DUMITRAȘCU, Pr. Nicu, *The Mission of the Romanian Orthodox Church and its Challenges*, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2002.
- ✦ FOERSTER, W.; von Rad, G., "eirene", *Theological Dictionary of the New Testament*, II, ed. G. Kittel, 1964.
- ✦ GEORGE, Samuel, "Christ Love Moves the World to Reconciliation and Unity", în *International Review of Mission*, Vol. 111, No. 1 (2022).
- ✦ GOHEEN, Michael, "The Future of Mission in the World Council of Churches: The Dialogue between Lesslie Newbigin and Konrad Raiser", în *Mission Studies*, Vol. 21, No. 1 (2004).
- ✦ GOLDSWORTHY, Adrian, *Pax Romana: War, Peace and Conquest in the Roman World*, Hachette, 2016.
- ✦ GUTHRIE, Charles; Quinlan, Michael, "III: The Structure of the Tradition", în *Just War: The Just War Tradition: Ethics in Modern Warfare*, 2007.
- ✦ HIMCINSCHI, Mihai, "Orthodox Insights for a Contemporary Interreligious Dialogue", în *International Journal of Orthodox Theology*, Vol. 4, No. 1 (2013).
- ✦ HIMCINSCHI, Mihai, *Misiune și dialog. Ontologia misionară a bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003.

- ✦ HUBER, Wolfgang, „Justice, Peace and The Integrity of Creation. A challenge for ecumenical theology”, în *Scriptura* 24 (1988).
- ✦ ISTODOR, Gheorghe, „The Church’s mission in the face of great challenges that come from the sphere of modern and postmodern science”, în *Dialogo. Conference: The 2nd Virtual International Conference on the Dialogue between Science and Theology*, 2 (1), 2015.
- ✦ ISTODOR, Gheorghe, „The Mission of the Church in Relation to the Ecclesial and National Identity. Some Points of Reference”, în *International Journal of Orthodox Theology*, Vol. 9, No. 1 (2018).
- ✦ ISTODOR, Gheorghe, *Introducere în Misiologia ortodoxă*, Editura Do-Minor, București, 2009.
- ✦ ISTODOR, Gheorghe, *Misiunea creștină ca activitate permanentă și practică a Bisericii*, Ed. Sigma, București, 2006.
- ✦ ISTODOR, Pr. Gheorghe, „Freedom of Religion And Human Dignity – Perennial Values of a Christian. A Missionary Perspective”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Vol. 7, Nr. 1 (2019).
- ✦ ISTODOR, Pr. Gheorghe, „The Status of the Christian – Rights, Freedoms, Responsibilities – in an Informational and Digitized World. A Missionary Perspective”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Vol. 9, Nr. 1 (2021).
- ✦ KEMPER, Thomas, „The Missio Dei in Contemporary Context”, în *International Bulletin of Mission Research*, Vol. 38, No. 4 (2014).
- ✦ KRAWCHUK, Andrii; Bremer, Thomas, (Eds.), *Churches in the Ukrainian Crisis*, Palgrave Macmillan, 2018.
- ✦ LAING, Mark, „Missio Dei: Some Implications for the Church”, în *Missiology: An International Review*, Vol. 37, No. 1 (2009).
- ✦ LEUSTEAN, Lucian N., „Eastern Orthodoxy, Geopolitics and the 2016 ‘Holy and Great Synod of the Orthodox Church’”, în *Geopolitics* 23 (1), 2018.
- ✦ MARSHALL, Howard, „The Meaning of «Reconciliation»”, în *Unity amid Diversity in New Testament Theology*, ed. Robert A. Guelich, Grand Rapids, Eerdmans, 1978.
- ✦ METROPOLITAN GEORGE of Mount Lebanon, “Exorcising War,” în Hildo Bain and Jim Forest (eds.), *For the Peace From Above: An Orthodox Resource Book on War, Peace and Nationalism*, Bialystok: Syndesmos the World Fellowship of Orthodox Youth, 1999.

- ✦ O'DRISCOLL, Cian, „Rewriting the Just War Tradition: Just War in Classical Greek Political Thought and Practice,” în *International Studies Quarterly*, Volume 59, Issue 1, March 2015.
- ✦ PHILPOTT, Daniel, *Just and Unjust Peace: An Ethic of Political Reconciliation*, Oxford University Press, 2012.
- ✦ PORTER, Stanley E., *Katallasso in Ancient Greek Literature, with Reference to the Pauline Writings*, Cordoba, Ediciones El Almendro, 1994.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, „Misiunea Bisericii în societate”, *Timotheus – Incursiuni Teologice Tematice* 4 (2), 2017, pp. 57-76.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, „Globalization and its effect on religion”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), Les Arcs, France, Iarsic, 2014, vol.1, nr.1, pp.532-541.
- ✦ SAUCA, Ioan, „God Is Love – The Experience of the Just, Compassionate, and Merciful God”, în *The Ecumenical Review*, Vol. 73, No 3 (2021).
- ✦ SONEA, Cristian, „Missio Dei—the contemporary missionary paradigm and its reception in the Eastern Orthodox missionary theology”, în *Review of Ecumenical Studies*, Vol. 9. No. 1 (2017).
- ✦ SONEA, Cristian, *Paradigme misionare. De la Edinburgh la Sinodul din Creta*, Cluj University Press, 2016.
- ✦ SONEA, Cristian, *Teologia dialogului intercreștin: o introducere*, Presa Universitară Clujeană, 2017.
- ✦ STAMOOLIS, James J., *Eastern Orthodox Mission Theology Today*, Wipf and Stock Publishers, 2001.
- ✦ STAMOOLIS, James, „Eastern Orthodox Mission Theology”, în *International Bulletin of Mission Research*, Volume 8, Issue 2 (1984).
- ✦ *Statement on the Way of Just Peace* (Document No. PIC 02.4). World Council of Churches 10th Assembly 30 October to 8 November 2013 Busan, Republic of Korea, <https://www.oikoumene.org/resources/documents/statement-on-the-way-of-just-peace> (accesat 14.07.2022).
- ✦ *The New International Dictionary of New Testament Theology*, Vol. 2, Colin Brown (Ed.), Regency, Grand Rapids, 1976.
- ✦ VASSILIADIS, Petros, „Mission and Reconciliation in the Orthodox Church From Busan (2013) to Karlsruhe (2022)”, în *International Review of Mission*, Vol. 109, No. 2 (2020).

- ✦ *WCC Central Committee Statement on the War in Ukraine*, <https://www.oikoumene.org/resources/documents/wcc-central-committee-statement-on-the-war-in-ukraine>.
- ✦ WEBSTER, Alexander F. C., „Justifiable war as “Lesser Good” in Eastern Orthodox Moral Tradition”, în *St. Vladimir’s Theological Quarterly* 47/1(2003).
- ✦ WENGST, Klaus, *Pax Romana and the Peace of Jesus Christ*, SCM Press, 1987.
- ✦ YODER, Perry B., *Shalom: The Bible’s Word for Salvation, Justice, & Peace*, Wipf and Stock, 2017.